

Оценка на конкурентоспособността на българската месна индустрия

Доц. д-р НОНА МАЛАМОВА
Институт по аграрна икономика - София
E-mail: nonamal@abv.bg

Резюме: Анализът на конкурентоспособността на българската месна индустрия се базира на резултатите от външната търговия, които са оценени с:

- външнотърговски баланс;
- индекс на относителните конкурентни предимства (Revealed Comparative Advantages, RCA), (Balassa index);
- експортна ориентация на производството;
- ценови предимства пред конкурентите от ЕС-27.

Разгледани са ресурсите и бариерите пред конкурентоспособността на сектора.

В тази статия са представени резултатите от сравнителен анализ на месната индустрия на България и месните индустрии на страните членки на ЕС-27 по основни показатели за конкурентоспособност.

Съпоставени са стойностите на показателите:

- равнище на специализация в месния сектор;
- ниво и динамика на производителността на труда;
- равнище на концентрация на производство в месния сектор;
- средногодишен ръст на БДС (брутна добавена стойност);
- ръст на инвестициите в месния сектор.

Ключови думи: месна индустрия на България, конкурентоспособност, Европейски пазар

Увод

Целта на тази статия е да представи оценките на равнището на конкурентоспособност и на конкурентния потенциал на българската месна индустрия на европейския пазар. Анализирани са три аспекта на конкурентоспособността на месната индустрия в България - равнище на конкурентоспособност, конкурентен потенциал,

ресурси и бариери за конкурентоспособност. Анализът се базира на информация от Евростат и от Националния статистически институт.

Методологически подход и индикатори

В икономическата литература секторната конкурентоспособност се определя като способност на определена индустрия да заеме място на външния пазар и като капацитет за нарастване на ефективността на износа (Porter, 1980, 1990; 2, 2007; 9, 2005; 10, 2007).

Способността на месната индустрия да заеме място на даден пазар е динамична, относителна и многофакторно обусловена величина. Относителните конкурентни възможности на сектора се определят както от характеристики на индустрията, така и от фактори на средата. Следователно конкурентоспособността трябва да се разглежда като триизмерна величина:

- постигнато равнище (пазарен дял, специализация, пазарна ориентация, ефективност на даден пазар);
- потенциал за запазване и увеличаване на постигнатото конкурентно равнище, който се изразява със степен на продуктова диференциация, иновационна активност, инвестиционна активност, възможности за икономии от мащаба (Ark, 2003), производителност на труда, добавена стойност (Krugman and Obstfeld, 1994);
- ключови фактори от средата за реализиране на конкурентния потенциал (достъп до суровини, капитали, работна сила, услуги).

Оценка на равнището на конкурентоспособност

Постигнатото равнище на конкурентоспособност на месната индустрия е оценено с помощта на следните индикатори:

- външнотърговски баланс;
- индекс на относителните конкурентни предимства (Revealed Comparative Advantages, RCA), (Balassa index (2, 2007);
- експортна ориентация на производството;
- ценови предимства пред конкурентите от ЕС-27;

Оценката покрива 2007, 2008 и 2009 години в сравнение с 2006 г. (последната година преди присъединяването към ЕС).

Анализът е базиран на информация от НСИ, Дирекция „Агростатистика” на МЗХ, Евростат.

Присъединяването към ЕС стимулира външната търговия с месо и месни продукти. През 2007

г. износът на месо и месни продукти нараства с 21%. За периода 2006-2009 г. бележи ръст от 32% и през 2009 г. достига 134 млн. евро.

Вносът на месо и месни продукти за изследвания период нараства значително по-интензивно. През 2009 г. стойностният обем (260 млн. евро) на вноса е над 2 пъти по-голям отколкото през 2006 г. (119,9 млн. евро).

Нарастването на вноса на суровина за месната индустрия е основната причина за влошаването на търговския баланс. Търговският баланс на България в сектора на месото се развива негативно

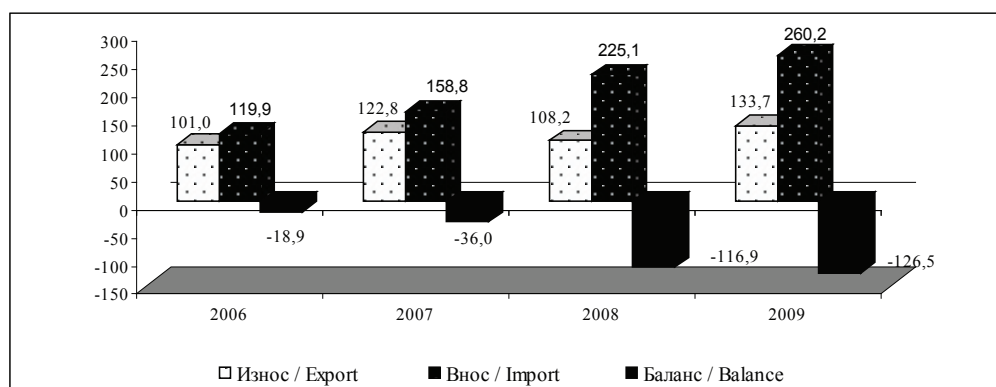
за периода 2006-2009 г. Балансът е отрицателен и се влошава седемкратно. Търговският дефицит през 2009 г. е 126 млн. евро (фиг. 1).

Подсекторите на месото (с едно изключение - месо от ДРД) отбелязват ръст на износа за периода 2006-2009 г. Нарастването е в широки граници – от 13% за преработка или консервиране на месо и карангии до 702% - за подсектора месо от ЕРД.

Конкретните резултати от външната търговия на отделните видове месо и месни продукти съществено се различават (табл. 1).

Най-големите нетни износители в сектора на

Фиг. 1.
Fig. 1.

Външна търговия на България с месо и месни продукти, млн. евро

Foreign trade in meat and processed meat products, Euro millions

Източник: Eurostat. External trade и собствени изчисления

Source: Own calculations based on: Eurostat. External trade

Таблица 1
Table 1

Външна търговия на България с основни видове месо и месни продукти
Bulgarian foreign trade turnover in meat and meat preparations

Видове месо и месни продукти Types of meat and meat preparations	Износ/Export mln euro		Баланс/Trade balance, mln euro		Промяна/Change 2009/2006, %	
	2006	2009	2006	2009	в износа in the export	в баланса in the balance
ЕРД/Meat of bovine animals	0,7	4,6	-67,8	-22,1	702,3	-32,5
Свине/Meat of swine	0,4	2,5	-24,6	-147,5	667,6	-598,9
ДРД/Meat of sheep and goats	36,1	24,7	36,0	24	68,4	66,6
Птици/Poultry meat	52,3	86,4	28,8	21,4	165,2	74,3
Колбаси и други подобни продукти/ Sausages and similar products of meat	0,5	6,2	-0,3	-3,3	580,0	1000,2
Преработени или консервирани меса и карангии/Meat and offal, prepared or preserved	5,1	12,6	9,6	0,899	113,5	9,4

Източник: Eurostat. External trade и собствени изчисления

Source: Own calculations based on Eurostat. External trade

месото са производителите на месо от птици, следвани от производителите на месо от ДРД. Нетен износител със значително по-малък експорт са производителите от сектор преработени или консервирани меса и карантии. Общият експорт на тези сектори нараства от 99,5 млн. евро през 2006 г. на 123,7 млн. евро през 2009 г. Нарастването се дължи основно на производителите на месо от домашни птици – ръст на експорта 65% за периода 2006-2009 г. ДРД отбелязва спад в износа. И трите подсектора намаляват търговския си излишък (с 26% при птици и с 33% при месо от ДРД) и отбелязват отслабване на своите позиции на нетни износители.

Останалите подсектори на месото образуват групата на нетните вносители. Търговският дефицит нараства 6 пъти за подсектора на свинското месо и 10 пъти за подсектор производство на колбаси и други подобни продукти от месо и карантии. Търговският дефицит се редуцира три пъти при сектора на месо от ЕРД, най-вече поради намаляване на вноса, но също и поради интензивното нарастване на износа.

В групата на нетните вносители нарастването на износа е по-интензивно от това при групата на нетните износители.

Анализът на резултатите от външната търговия дава основание за следната оценка на конкурен-

тоспособността по подсектори:

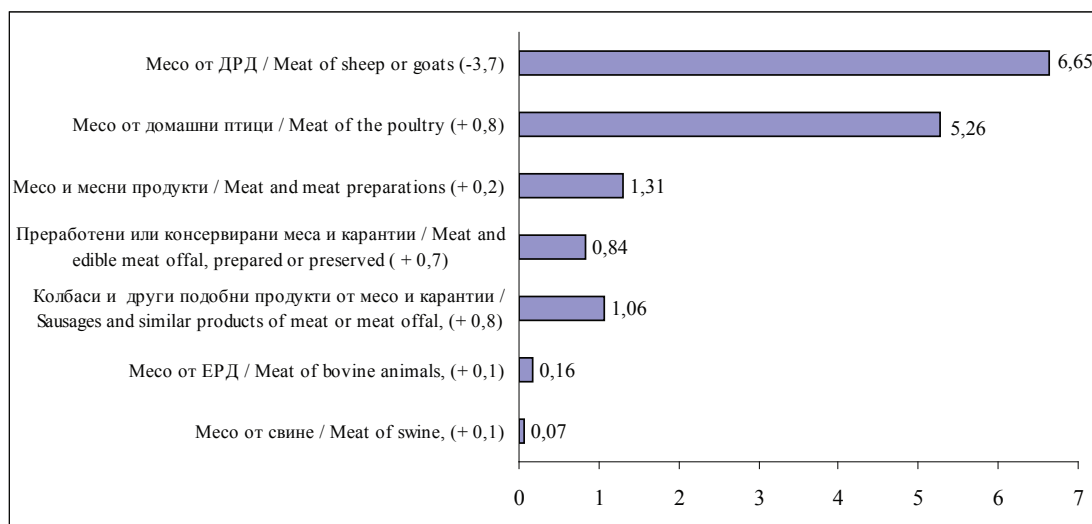
- подсектори с високо и намаляващо ниво на конкурентоспособност - месо от домашни птици (намаляващ излишък в баланса), месо от ДРД (намаляващ износ и намаляващ излишък в търговския баланс);
- средно равнище на конкурентоспособност - преработка и консервиране на месо и карантии;
- ниска, но подобряваща се конкурентоспособност, отрицателен търговски баланс, но многократно нарастващ износ и намаляващ търговски дефицит - месо от ЕРД;
- ниска и влошаваща се конкурентоспособност – увеличаващ се търговски дефицит - месо от свине и производство на колбаси и други подобни продукти от месо и карантии.

След влизането на България в ЕС бяха регистрирани и други неблагоприятни резултати на външната ни търговия с месо и месни продукти:

- Структурата на износа от България показва, че само отделни категории месо и месни продукти – птиче месо, месо от ЕРД, имат конкурентни позиции на външния пазар. В структурата на износа основно място заема суровината, а преработените продукти с добавена стойност имат малък относителен дял. Месопреработвателните предприятия работят почти изцяло за вътрешния пазар.

- Възможностите за експортно субсидиране на

Фиг. 2.
Fig. 2.

Стойности на индекса на Баласа за сравнителните конкурентни предимства на България на пазарите за месо на ЕС-27, 2009 г.

Revealed comparative advantage indices (Balassa index) by Bulgarian meat and meat preparations on the EU 27 market in 2009*

Източник: Eurostat. External trade и изчисления на автора

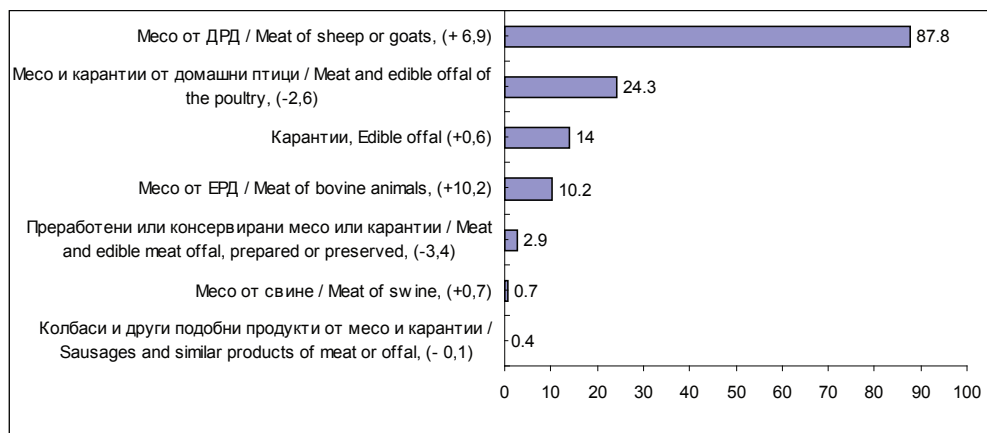
Source: Own calculations based on Eurostat. External trade

*В скобите - промяна на стойностите на индекса спрямо 2006 г.

Фиг. 3.
Fig. 3.

Баласа индекс RCA index	
Над 1,0 above 1,0	Под 1,0 below 1,0
Месо от ДРД/Meat of sheep or goats Месо от домашни птици/Meat of the poultry Колбаси и други подобни продукти от месо и карантия/Sausages and similar products of meat or meat offal Месо и месни продукти/Meat and meat preparations	Преработени или консервирани меса и карантии Meat and edible meat offal, prepared or preserved Месо от ЕРД/Meat of bovine animals Месо от свине/Meat of swine

Сравнителни конкурентни предимства на базата на индекса на Баласа през 2009 г.
Summarised competitiveness assessment on the basis of the Balassa index in 2009

Фиг. 4.
Fig. 4.

Експортна ориентация в сектор производство на месо и месни продукти през 2008 г., %
Export orientation of production in 2008, % *

Източник: НСИ и изчисления на автор

Source: Own calculations based on National Statistical Institute information

*В скобите - промяна на стойностите на индекса спрямо 2006 г.

износа за трети страни за съжаление не влияят сериозно върху бизнеса на българските износители на свинско месо и колбаси от свинско месо както поради ниските количества износ, така и поради много слабата географска ориентация на износа към трети страни. Експортните субсидии при износ на охладено/замразено свинско месо бяха въведени през ноември 2007 г. и са отменени при износ към страни от Европейския съюз от 8 август 2008 г., но остават непроменени при износ на месни продукти от свинско месо за трети страни.

- Промените в продуктовата структура на

вноса на месо за преработка (поради необходимостта страната да се адаптира към европейското законодателство и по-конкретно към по-високите ЕС вносни мита за трети страни) изправят България пред опасността от загуба на традиционни конкурентни предимства на своята месопреработвателна индустрия. Вносът на замразено говеждо месо, който се осъществяваше главно от Бразилия, беше прекратен през 2007 г. Вносът на говеждо месо намалю 4 пъти спрямо осъществения внос през предходната година. За сметка на това вносът на свинско през 2007 г. нарасна 1,5

пъти спрямо вноса, реализиран през 2006 г. Това промени съществено традиционната продуктова структура на вноса на месо. Промените в продуктовата структура на вноса на месо налагат промяна в асортимента на произвежданите месни продукти, в специфичните вкусови качества на някои месни продукти или и в двете посоки (Маламова, 2009).

За **количествена оценка на конкурентните предимства** е използван сравнителен индекс на експортните предимства на Баласа. Индексът на Баласа показва степента на експортна специализация на дадена страна на определен пазар. Когато стойността е над 1-ца ($RSA > 1$), съответният продукт е конкурентоспособен на съответния пазар.

Стойностите на индекса показват, че на три от пазарите на месо на ЕС-27 за периода 2006-2009 г. България има конкурентни предимства - пазарите на месо от птици, месо от ДРД и колбаси и други подобни продукти от месо и карантии (фиг. 2, фиг. 3). Конкурентната позиция на България на пазара на месо от ДРД, измерена с индекса на Баласа в периода 2006-2009 г., отслабва. На останалите продуктови пазари страната съхранява или увеличава конкурентните си предимства.

Развитието на **експортната ориентация на подсекторите** на месната индустрия се оценява на базата на относителните дялове и промените в относителните дялове на експорта на отделните видове месо и месни продукти в продажбите на съответните подсектори.

Това е добър измерител на интензивността на външната търговия. Делът на стойността на външната търговия на определени продукти в стойността на техните продажби показва, че със силна експортна ориентация в периода 2006-2009 г. се характеризират следните производства: месо от ДРД, месо и карантии от домашни птици (фиг. 4). Ограничена експортна ориентация имат следните производства: колбаси и други подобни продукти от месо и карантии; месо от свине; преработени или консервирани месо и карантии. Подсектор производство на месо от ЕРД интензивно разширява дела на експорта в своите продажби. Подсекторите преработка и консервиране на месо и карантии и производство на колбаси и други подобни продукти от месо и карантии свиват дела на експорта в своите продажби.

Анализът на равнищата и флукуациите на **пазарните цени на видовете месо в България и в страните от ЕС-27** в периода 2007-2009 г., базиран на информация от Европейската Коми-

сия, показва следното.

- Движенията на цените на вътрешния пазар са подобни на тези в другите страни членки на ЕС-27. Те следват същите тенденции, но динамиката им (нагоре и надолу) в България е по-висока при цените на месо от пилета и по-ниска за месо от свине и месо от ЕРД, отколкото е средната за ЕС-27. Тези особености на ценовите флукуации показват, че на посочените продуктови пазари България не се движи към ценова конвергенция спрямо средните ценови равнища на ЕС-27. С други думи, както ценовите предимства, така и тяхната липса са стабилни.

- Българските производители на месо имат по-големи ценови предимства в сравнение с техните конкуренти от ЕС-15, и по-малки ценови предимства в сравнение с производителите от новите страни членки.

- В три от подсекторите на месото България запазва ценовите си предимства пред конкурентите от ЕС-27. В периода 2007-2009 г. **цените на месо от пилета** са по-ниски от средните за ЕС-27. През 2009 г. те са **84,7% от средните за ЕС-27**. По-високи ценови предимства в този подсектор имат само Австрия и Великобритания. **Пазарните цени на месо от ЕРД** през 2007 г. и 2008 г. също са по-ниски от средните за ЕС-27, като за 2007 г. те са едва **70% от средноевропейските стойности**. Само в Гърция и Естония пазарните цени на месото от този подсектор са по-ниски. **Цените на месо от ДРД** през 2007 г. са **66,2% от средните за ЕС-27**. По-ниски са само цените на месо от ДРД в Полша.

- На пазара на свинско месо България няма ценови предимства. **Цените на свинското месо** в България продължават да бъдат и през 2009 г. **с над 20% по-високи от средните за ЕС-27**.

Въпреки значителните ценови предимства, резултатите от външната търговия и измерванията с Баласа индекс показват отслабване на конкурентните позиции в сектори с традиционно висока конкурентоспособност и големи ценови предимства - месо от птици (намаляващ излишък в търговския баланс), месо от ДРД (намаляващ износ, намаляващ излишък в търговския баланс и намаляваща стойност на Баласа индекс). Производителите на месо от птици отчитат през 2009 г. отслабване на експортната ориентация спрямо нивото от 2006 г. (намаляване на дела на експорта в продажбите).

Слабото нарастване на цените на производител на месото на външния пазар за периода 2001-2005 г. само с 4,4 процентни пункта (по данни на НСИ)

свидетелства, че възвръщаемостта от експорта в месния сектор не е висока.

Тези характеристики на външната търговия на България с месо и месни продукти показват, че не може да се разчита само на ценови предимства. Вниманието трябва да се фокусира върху диверсификацията на предлаганите продукти и разширяването на географските направления на експорта към пазари с високи ценови равнища в сектора. Необходимо е увеличаване на производството на продукти с висока степен на преработка, с висока добавена стойност.

Конкурентен потенциал, ресурси и бариери за конкурентоспособност

Конкурентният потенциал обхваща относителните предимства, свързани с равнище на специализация; принос на българската месна промишленост в европейската; производителност на труда; технологични, организационни и продуктови иновации; концентрация и съпътстващите я икономии от мащаба.

Конкурентният потенциал е оценен, като са съпоставени данните за националната месна

Таблица 2

Table 2

Производство, преработка и консервиране на месо, месни продукти. Структурен профил, България, 2007
Production, processing, preserving of meat, meat products. Structural profile, 2007

Предприятия (брой) Number of enterprises	БДС, мил. евро Gross value added (EUR MILLION)	Заети лица (брой) Number of persons employed	Дял в хранително-вкусовата промишленост Share in food and beverage manufacturing, %	
			БДС Value added	Заети лица Persons employed
494	101,7	17 222	12,8	14,9

Източник: Eurostat. Structural business statistics (SBS)

Таблица 3

Table 3

Производство, преработка и консервиране на месо, месни продукти. Производителност на труда и инвестиции на един зает в новите страни - членки, (хил. евро), 2007 г.
Production, processing, preserving of meat, meat products. Apparent labour productivity and average personnel costs (thousand euro), 2007

	Производителност на труда (БДС на един зает) Apparent labour productivity (Gross value added per person employed)	Средни разходи за персонал Average personnel costs (personnel costs per employee)
България/Bulgaria	5,9	2,1
Чешка Република Czech Republic	14,2	9,3
Естония/Estonia	14,8	9,2
Латвия/Latvia	11,8	5,8
Литва/Lithuania	7,6	5,1
Унгария/Hungary	13,3	8,8
Полша/Poland	9,2	7,1
Румъния/Romania	8	5,5
Словения/Slovenia	22,7	15,2
Словакия/Slovakia	7,7	7,6
ЕС-27/EU-27	33	23

Източник: Eurostat (SBS)

индустрия и месните индустрии на определена група страни (страните от ЕС-27, новоприетите страни - членки на ЕС).

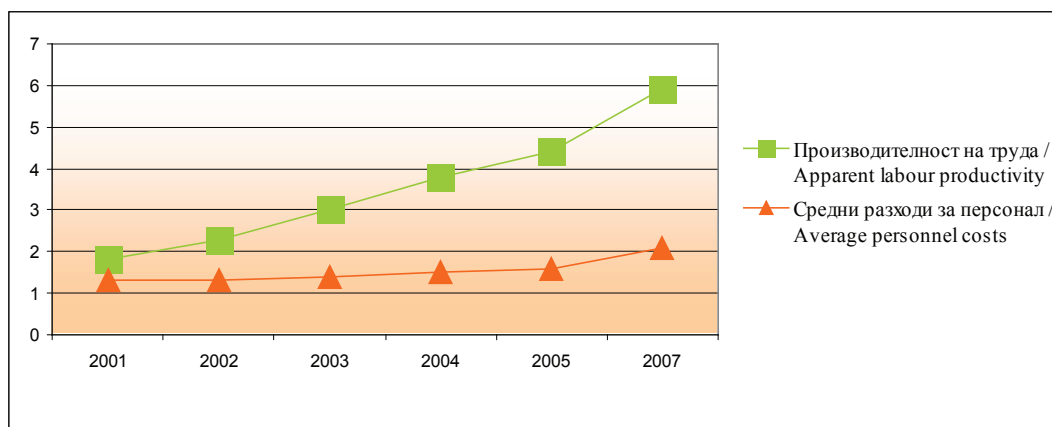
Ресурсите, съответно бариерите пред повишаването на конкурентоспособността, са идентифицирани в резултат на анализ на показатели, характеризиращи инвестиционната активност (коефициент на инвестиране, инвестиции на един зает), ефективността и рентабилността на

производството, както и определени особености на средата за бизнес.

Данните за добавената стойност, броят на заетите, равнището на специализация и броят на работещите предприятия (табл. 2) показват, че секторът има голямо значение за икономиката на страната.

Секторът е генерирал 101,7 милиона евро добавена стойност през 2007 г., което се равнява

Фиг. 5.
Fig. 5.

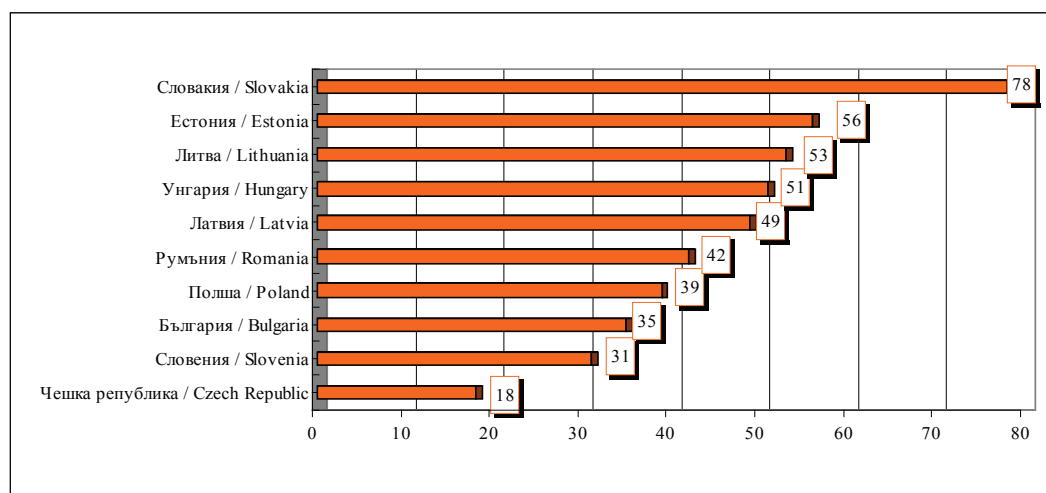

Производителност и средни разходи за персонал в сектор производство, преработка и консервиране на месо и месни продукти в България, (хил. евро)

Production, processing, preserving of meat, meat products in Bulgaria. Apparent labour productivity and average personnel costs, (thousand euro)

Източник: Eurostat (SBS)/Source: Eurostat (SBS)

Фиг. 6.
Fig. 6.

Среден брой заети лица в предприятие от месодобивния и месопреработвателния сектор в новите страни членки, 2007 г.

Production, processing, preserving of meat, meat products. Average number of persons employed per enterprise in the New Member States, 2007

Източник: Eurostat (SBS)/Source: Eurostat (SBS)

Таблица 4

Table 4

Ресурси за конкурентоспособност на месната индустрия

Meat industry: Resources of the competitiveness

Норма на печалбата,%/ Gross operating rate (Gross operating surplus/ turnover) (%)		Рентабилност,% / Share of gross operating surplus in value added,%		Инвестиции на един зает, хил. евро/ Investment per person employed, (thousand euro)		Коефициент на инвести- ране,%/Investment rate (investment/value added at factors cost),%	
ЕС-27/EU-27	5,8	ЕС-27/EU-27	33	ЕС-27/EU-27	5,3	ЕС-27/EU-27	16
Латвия/Latvia	11,1	България/ Bulgaria	65,6	Финландия/ Finland	12,8	Словакия/Slovakia	153,6
Гърция/Greece	9,7	Латвия/Latvia	51,1	Словакия/Slovakia	11,8	Румъния/Romania	131,3
Австрия/Austria	9,5	Кипър/Cyprus	44,9	Румъния/Romania	10,5	България Bulgaria	77,8
Люксембург Luxembourg	9,3	Румъния/Romania	43,6	Белгия/Belgium	10,2	Литва/Lithuania	27,2
България Bulgaria	8,9	Испания/Spain	40,9	Италия/Italy	9,7	Латвия/Latvia	25,1
Естония/Estonia	8,1	Италия/Italy	40,9	Норвегия/Norway	7,9	Естония/Estonia	24,5
Испания/Spain	7,9	Германия/Germany	39,4	Дания/Denmark	7,6	Финландия/ Finland	21,5
Великобритания United Kingdom	7,5	Чехия Czech Republic	38,3	Испания /Spain	7,4	Италия /Italy	19,9
Германия Germany	7,3	Гърция Greece	38,3	Холандия Netherlands	7,4	Словения Slovenia	19,1
Румъния/Romania	6,9	Естония/Estonia	38,2	Ирландия/Ireland	5,6	Белгия/Belgium	18,7
Дания Denmark	6,4	Австрия/Austria	37,8	Великобритания United Kingdom	5,4	Испания/Spain	17,6
Кипър/Cyprus	6,4	Белгия/Belgium	35,8	Гърция/Greece	5,3	Унгария/Hungary	15,8
Словения Slovenia	6,3	Словения Slovenia	34,3	Австрия/Austria	5,2	Чехия Czech Republic	14,8
Финландия/ Finland	6,3	Унгария/Hungary	34	Франция/France	5,1	Гърция/Greece	14,8
Италия/Italy	5,9	Литва Lithuania	32,9	Люксембург Luxembourg	4,7	Франция/France	13,7
Белгия Belgium	5,8	Великобритания United Kingdom	32,7	България Bulgaria	4,6	Ирландия Ireland	12,2
Чехия Czech Republic	5,5	Холандия Netherlands	31,6	Словения Slovenia	4,3	Австрия/Austria	11,7
Унгария/Hungary	5,5	Ирландия Ireland	29,1	Германия Germany	3,7	Великобритания United Kingdom	11,7
Литва/Lithuania	5,0	Финландия/ Finland	28,9	Естония/Estonia	3,6	Норвегия/Norway	11,6
Швеция/Sweden	4,6	Дания/Denmark	28,4	Латвия/Latvia	3,0	Люксембург Luxembourg	11,5
Норвегия Norway	4,6	Люксембург Luxembourg (Grand-Duché)	26,3	Чехия Czech Republic	2,1	Холандия Netherlands	11,5

продължение на табл. 4

Ирландия/Ireland	4,5	Полша/Poland	26	Литва/Lithuania	2,1	Дания/Denmark	11,1
Холандия Netherlands	4,3	Швеция Sweden	25	Унгария Hungary	2,1	Германия Germany	10,6
Франция/France	3,0	Норвегия/Norway	24,2				
Полша/Poland	2,9	Франция/France	18,4				
Словакия/Slovakia	0,1	Словакия/Slovakia	0,8				

Източник: Eurostat: SBS/Source: Eurostat: SBS

на 12,8% от БДС на хранително-вкусовата индустрия. Секторът е още по-важен за икономиката на страната от гледна точка на заетостта. В месната индустрия са заети 17 222 лица, което се равнява на близо 15% от заетостта в ХВП.

България е страна с относително висока специализация в месния сектор, с дял от БДС на нефинансовия сектор 0,7%. В ЕС-27 най-висока е специализацията в месния сектор на Дания, с дял 1% от БДС на нефинансовия сектор. От новоприсъединилите се страни Румъния е с най-високи стойности на показателя за относителна специализация в месния сектор - 0,5% дял от БДС в нефинансовия сектор на икономиката.

Същевременно приносът на българската месна индустрия в икономиката на ЕС-27 е много малък. Делът на българската месна индустрия в добавената стойност на месната индустрия на ЕС-27 е едва 0,3% - повече от десет пъти по-малък от този на Полша и несравним с дела на Германия - 22,7%. По относителен дял на заети лица в месната индустрия на ЕС на челни позиции е отново Германия, а за новоприсъединилите

се страни – Полша – със съответно 20,3 и 13%. Българският дял в заетостта в европейската месна индустрия е 1,1%.

Значителните инвестиции в сектора (табл. 4) са довели до висок темп на нарастване на **производителността**. Въпреки това тя си остава най-ниска в ЕС-27 и се равнява на 5,9 хиляди евро през 2007 г., което е едва 17,9% от средната производителност на труда в ЕС-27.

Разходите за труд на един зает в месната индустрия също са най-ниски в ЕС-27 - 2,1 хил. евро през 2007 г., при 22,2 хил. евро на един зает в месната индустрия на ЕС-27, което е едва 9,1% от средните стойности за ЕС-27 (табл. 3). Българската месна промишленост изчерпва капацитета си за повишаване на конкурентоспособността в това направление. Причината е, че за периода 2001-2007 г. темпът на нарастване на средногодишните разходи за персонал е значително по-нисък от този на производителността на труда (фиг. 5). Следователно разходите за персонал са достигнали пределно ниско равнище.

Средният брой заети в едно месопреработва-

Таблица 5

Table 5

Равнище на самозадоволяване с месо в България, 2008 г.
Self-sufficiency degree for meat (different meat types), 2008

Видове месо Meat types	Производство Production	Износ Export	Внос Import	Вътрешно потребление Consumption	Равнище на самозадоволяване Self-sufficiency degree, %
Месо от ЕРД Bovine meat	19 838	1 808,1	15 362,2	33 392,1	64,8
Месо от ДРД Sheep and goat meat	20 755	646,7	745,5	20 853,8	102,6
Месо от свине Pork meat	72 917	61,8	10 032,4	82 887,6	88,0
Месо от птици Poultry meat	91 472	12 026,6	50 463,2	129 908,6	79,7

Източник: Eurostat: Agricultural statistics; (ETS)

телно предприятие в България през 2007 г. е 35 души, което е със 7 човека повече в сравнение с 2001 г. Стойността на този показател за месната промишленост в България е над средната стойност за ЕС-27 (23,0), но в сравнение с новите страни членки в България равнището на концентрация в сектора, както се вижда на фиг. 6, е по-ниско и не е фактор за конкурентоспособност.

Постигнатите висока рентабилност и ефективност на производството, съчетани с висока инвестиционна активност, са значителни ресурси на месната индустрия в България за повишаване на конкурентоспособността.

По ефективност на производството (реализиран брутен опериращ излишък на единица оборот) през 2007 г. българската месна индустрия е в групата на петте страни с най-високи стойности в ЕС-27. По рентабилност, оценена с дела на брутния опериращ излишък в добавената стойност по факторни разходи, българската месна индустрия е на първо място в ЕС-27, със стойност два пъти по-висока от средната за ЕС-27. Това се дължи на много ниските разходи за персонал, които през 2007 г. се равняват на 9 хил. евро на един зает и са над 10 пъти по-ниски от средните за ЕС-27.

По показателя коефициент на инвестиране, изразяващ дела на инвестициите в дълготрайни материални активи в добавената стойност, България е сред първите три страни в ЕС-27 и със значително по-висока стойност от средната. В последните години са направени значителни инвестиции в предприятията от месната промишленост за достигане на европейските стандарти (табл. 4).

За периода 2001-2007 г. секторът на месото в България постига устойчив ръст на инвестициите на един зает и подобрява условията за повишаване на конкурентоспособността в сравнение с по-голямата част от новите страни членки, които имат неустойчив тренд по този показател. По размера на инвестициите на един зает през 2007 г. България е под средните за ЕС-27 равнища, но изпреварва преобладаващата част от новите страни членки (табл. 4).

Наличните ресурси не могат да бъдат оползотворени ефективно поради бариери от външната среда за бизнес. Най-сериозната пречка пред повишаването на конкурентоспособността е недостигът на суровини. В България предлагането на суровина е недостатъчно и неустойчиво за всички видове производства, като изключим само месо от ДРД. Това се вижда от таблицата за равнището на самозадоволяване с основни видове месо за

2008 г. (табл. 5). Недостатъчното и нередовно осигуряване на суровини създава проблеми по отношение на управлението и ефективното използване на ресурсите и запасите. Нередовните доставки създават проблеми в управлението на запасите и съответно до неефективно използване на ресурсите. По данни на Националния статистически институт обращаемостта на краткотрайните материални активи за периода 2003-2008 г. е забавена средно с повече от 30 дена в предприятията за производство на червено месо и с близо 5 дена в предприятията за производство на бяло месо.

Заклучение

Резултатите от анализа дават основание за следните **изводи** относно равнището на конкурентоспособност, потенциала, ресурсите и бариерите за повишаване на конкурентоспособността на месната промишленост на България.

- Подсекторите (производство на месо от домашни птици и производство на месо от ДРД) с традиционно високи стойности по всички показатели за конкурентоспособност отчитат спад в конкурентоспособността за периода 2003-2007 г.

- Резултатите от външната търговия и измерванията с Баласа индекс показват **отслабване на конкурентните позиции в сектори със значителни ценови предимства**. Секторът месо от домашни птици, при пазарни цени на пилета в България, равняващи се на 84,7% от средните за ЕС-27, през 2009 г. отчита редукция на външно-търговския баланс и отслабване на експортната ориентация за периода 2006-2009 г. Секторът месо от ДРД с ценови равнища през 2007 г., равняващи се на едва 66,7% от средните стойности за ЕС-27, регистрира спад за периода по всички изследвани измервания на конкурентоспособността.

- **В структурата на износа** основно място заема суровината, а **преработените продукти с добавена стойност имат малък относителен дял**. Делът на стойността на външната търговия на преработените месни продукти (колбаси и други подобни продукти от месо и карантии; преработени или консервирани месо и карантии), в стойността на техните продажби показва, че **тези производства имат ограничена експортна ориентация**.

- Повишаване на възвръщаемостта от експорта в месния сектор може да се очаква от диверсификация на изнасяните продукти и от разширяване на географските направления на

експорта към пазари с високи ценови равнища в сектора. Засилването на географската ориентация на износа към трети страни би могло да повлияе положително върху бизнеса на износителите на свинско месо поради възможностите за експортно субсидиране.

- Постигнатите за периода 2003-2007 г. висока рентабилност и ефективност на производството и същевременно висока инвестиционна активност и значителни инвестиции на един зает са ресурси за повишаване на конкурентоспособността.

- **Наличните ресурси обаче не могат да бъдат ефективно оползотворени.** Най-сериозни бариери са **недостатъчното и неустойчиво предлагане на суровини с национален производ**, силният конкурентен натиск, поради големия внос на суровини, и влошената след навлизането на търговските вериги на дребно конкурентна среда.

ЛИТЕРАТУРА

Маламова, Н. (2009). Условия за развитие на българската месна индустрия след присъединяването към ЕС. *Икономика и управление*, ЮЗУ, № 2, с. 25-34.

Harper Collins. O'Mahoney, M. and B. van Ark. (2003). EU productivity and competitiveness: An industry Perspective. Office for Official Publication of the European Community, Luxembourg, 273 pp.

Krugman, P. R. and M. Obstfield (1994). *International Economics. Theory and Policy*.

Porter, M. E. (1980). *Competitive strategy. Techniques for analyzing industries and competitors*. Free press, New York.

Porter, M. E. (1990). *The competitive advantage of nations*. The MacMillan Press Ltd., London.

Анализ на конкурентоспособността на българските промишлени предприятия, МИЕ, 2007, с. 206.

Дейност на кланиците за червени меса и производство на месо в България през 2006, 2007, 2008, 2009 година, Бюлетин на МЗХ, дирекция „Агростатистика“.

Дейност на кланиците за производство на бяло месо в България през 2006, 2007, 2008, 2009 година, Бюлетин на МЗХ, дирекция „Агростатистика“.

EU sectoral competitiveness indicators. Office for official Publication of the European Community, Luxembourg, 2005, 136 pp.

Competitiveness of the European Food Industry. An economic and legal assessment, Enterprise and industry, European Commission, 2007.

European Commission. Agricultural and Rural Development DG.

Eurostat. Agricultural statistics.

Eurostat. Structural business statistics.

Eurostat. External trade statistics.

The assessment of the competitiveness of the Bulgarian meat industry

N. MALAMOVA,

Institute of Agricultural Economy - Sofia

(Summary)

The analyses of the competitiveness of the Bulgarian meat industry were based on the results of foreign trade which allowed to assess:

- Foreign trade balance;
- Revealed comparative advantages, measured by the Balassa index;
- Measures of the export orientation of production.
- Price advantages of Bulgarian producers over competitors from the European Union

It was supplemented by a description of the main sources and barriers to competitiveness.

The article presents the results from a contrastive analysis of the meat industry in Bulgaria compared to the meat industries of the European Union 27 based on key compatibility factors.

The values of the following compatibility factors are compared:

- Degree of specialization of the meat sector
- Degree and dynamics of labour productivity
- Degree of concentration of the production in the meat sector
- Average annual growth in Gross Added Value
- Growth of the investments in the meat sector

Key words: Bulgarian meat industry; competitiveness; European market

Статията е постъпила в редакцията на 20.VII.2011 г.